

УДК:
378.4(497.6):316.653
Примљено:
9. септембар 2008.
Прихваћено:
23. новембар 2008.
Прегледни чланак

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XX) VII, vol=18
Бр. 4 / 2008.
стр. 1163-1180.

Александар Јанковић
Слободимир П Универзитет, Бијељина

СТАВОВИ УЧЕНИКА И СТУДЕНАТА ДОБОЈСКЕ РЕГИЈЕ ПРЕМА СЛОБОМИР П УНИВЕРЗИТЕТУ И ДРУГИМ ПРИВАТНИМ ФАКУЛТЕТИМА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Сажетак

Став матураната и студената добојске регије према приватним факултетима је подјељен и разликује се од случаја до случаја. Највећи дио ученика је слабо информисан о приватним факултетима, има индиферентан према њима и оријентисан је ка државним факултетима. То је израженије код гимназијалаца него код техничара. За већину матураната, при избору факултета је најбитније да студирају оно што их интересује, а затим да могу пронаћи посао са тим занимањем. Постоји извјестан страх код младих да дипломе приватних факултета неће бити признате или једнако цијењене при запошљавању. Ипак, један дио младих је спреман да студира на приватним факултетима и они имају своје разлоге за такву одлуку. Они препознају квалитет и нови, модернији приступ студирању и студентима који се покушава успоставити на неким приватним факултетима. Надамо се да ће се из масе факултета издвојити они који ће помјерати стандарде у високом образовању и израсти у значајне образовне и научне установе на нашим просторима.

Кључне ријечи: *приватни факултети, високо образовање, Слободимир П Универзитет, јавно мњење, Република Српска*

УВОД

У првом дијелу се износе запажања о стању у високом образовању у БиХ у последњих неколико година, наглашавајући споро реформи, неуређеност образовног система и погубан утицај дневне политике на карактер и брзину реформи.

У другом дијелу се анализира бројност студената у РС у периоду 2001-06. године. Према званичној статистици, у том периоду је забиљежен растући тренд уписивања бруцоша на факултете. На узорку матураната из добојске регије провјерићемо да ли се и наредне школске године може очекивати велико интересовање за студирање или је запажени тренд био пролазног карактера.

У трећем делу се износе резултати анкете. На почетку се износе основне информације о узорку, даје се оцјена рада приватних факултета у очима јавности, затим се упоређује популарност државних и приватних факултета, те СПУ пореди са другим приватним факултетима. Следеће поглавље нам објашњава због чега су се студенти одредили да упишу одређени факултет и да ли ученици, тј. будући студенти, одлуку о уписивању одређеног факултета доносе сами или уз сугестију родитеља. У последњем поглављу се показује да су за већину матураната који намеравају студирати далеко прихватљивији државни од приватних факултета, али ови други временом успјевају да привуку значајан дио средњошколаца и постају све прихватљивији.

СТАЊЕ У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ У БИХ И РС У ПОСЛЕДЊИХ НЕКОЛИКО ГОДИНА

БиХ је 2003. потписала Болоњски споразум, чиме се формално обавезала да ће спроводити реформе високог образовања и усаглашавати их са европским стандардима. Иако се у старту каснило четири године, ни након потписивања споразума није се довољном брзином напредовало, тако да се БиХ у 2005. налази још увијек на самом европском зачељу по оствареним реформама, дијелећи последњу позицију са Андором и Србијом¹⁾. Страначке поделе у земљи су успоравале реформу високог образовања која је била под јаким политичким утицајем. Бошњачки политичари су намјерава-

1) У току писања ове студије, у мају 2008. је изашла обимна студија „Анализа положаја младих и омладинског сектора у БиХ” агенције Prism Research из Сарајева, где се наводи да је БиХ на 38. месту од 40 европских држава, према степену спроведених реформи у високом образовању.

ли да искористе тај проблем да би извршили пренос надлежности високог образовања на државни ниво и контролисали реформу из Сарајева, док су политички представници из РС грчевито бранили ентитетску надлежност над високим образовањем. Очигледно је да је високо образовање, као један од најважнијих развојних ресурса, остало заробљено у рукама политике. За то вријеме су испаштали студенти у БиХ јер су реформе непотребно касниле, а услед спорости у доношењу нових закона, створена је хаотична ситуација. Пошто није било довољно снаге да се контролише отварање нових факултета и усмјерава реформа високог образовања, нити на ентитетском нити на државном нивоу, свако је радио по своме.

У РС је последњих година дошло до отварања на десетине нових, углавном приватних факултета. Први приватни факултет је Ко-муниколошки из Бање Луке, основан 2000. године, а први приватни универзитет је Слобомир II Универзитет из Слобомира (у близини Бијељине), основан 2003. године. Протеклих година је став јавности према приватним факултетима био углавном негативан, мада је било и оних који су позитивно оцењивали рад (неких) приватних факултета. Дио академске и стручне јавности замјера приватним факултетима на лошем кадру, слабој организованости, недостатку простора и опреме, високим цијенама школовања, премда су слични проблеми постојали и на државним факултетима: пренатрпане учионице, преобиман упис самофинансирајућих студената, непостојање одговарајуће опреме за наставу, корупција. Ипак, о томе се мало причало у јавности.

Главни креатори јавног мњења по питању високог образовања су универзитетски професори и ресорно министарство. На жалост, оцене професора су се разликовале према томе гдје су били запослени. Професори државних факултета су годинама прећуткивали недостатке и неправилности у раду државних факултета, а оштро су се успротивили против најмање грешке на приватним факултетима. С друге стране, професори приватних факултета и њихови оснивачи су се позивали на своје легитимно право да образују студенте јер су створене законске могућности за то. Они су свакако били у подређеној позицији јер су морали да се бране од оштрих медијских напада конкуренције са државних установа. У многим областима су заостајали јер су то били факултети који су тек настјали и то без помоћи државе. Поред тога, став државних органа и медија о приватним факултетима је био некоректан, неријетко пот-

цјењивачки. Уствари, држава је својим немаром и инертношћу на- нела штету факултетима који су држали до квалитета образовања, били они државни или приватни. Најпре је створено хаотично ста- ње, услед одсуства законске регулације и веома меканих прописа за оснивање нових факултета, што је било плодно тле за злоупотре- бе, о чему је јавност упозната. Не треба заборавити да је РС изда- вала дозволе за рад таквим високошколским установама, неријетко под сумњивим околностима и без испуњавања минималних услова у погледу квалитета. Кад је хаос већ створен онда се кренуло у медијску акцију против приватних факултета, не правећи готово никакву разлику међу њима. У медијима је створена једнострана и стереотипна слика, која не прави разлику између добрих и лоших приватних факултета. На једној страни су државни факултети, који су „добри”, а на другој приватни који су „лоши”. У таквој ситуаци- ји, онима који сматрају да су потцјењени, не преостаје ништа дру- го него да покушају сами да поправе своју пољуљану репутацију, наравно са властитим новцем.

Тек у 2007. години долази до нешто бољег односа државе пре- ма приватним факултетима. Стидљиво се признаје да су неки при- ватни факултети задовољавајућег стандарда у погледу квалитета и добијају лиценцу за рад: пет приватних универзитета и четири високе приватне школе у РС. У РС је Закон о високом образовању донесен 2006. док је након вишегодишње расправе у Парламенту БиХ донесен Оквирни закон о високом образовању у БиХ, јуна 2007. Проблем са овим Оквирним законом је тај што држава нема нити надлежности, нити механизма за његово спровођење, што ре- зултира у некоординисаном спровођењу на државном нивоу и спо- рости реформи. Ипак, главни проблем је у ФБиХ где постоје разли- чити прописи и пракса по кантонима. На помолу је успостављање Агенције за развој високог образовања и осигурање квалитета и Центра за информисање и признавање докумената чиме би фор- мално дипломе у БиХ биле равноправне са европским. Очигледно је да се полако почиње уводити ред у област високог образовања, мада превише споро и уз почетно кашњење од неколико година за европским земљама. Још увек је читав процес под јаким политич- ким притиском. Чини се да су странке и политичари преузели од академске заједнице „бригу” за високо образовање. Забрињавајуће је и то што је интелектуална заједница ентитетски подијелена, без значајније научне сарадње, што је довело до провинцијализације и

заостајања науке у БиХ. Тако је земља доведена у ситуацију да има све више факултета и научних установа, а све мање правне науке и истраживачког рада. Очигледно је да нема јасно изграђене свести и визије у ком правцу треба да се креће реформа високог школства и шта она треба да донесе.

Што се тиче СПУ он је у очима власти РС, а вјероватно и јавности, позитивно оцијењен²⁾. Ипак, академска јавност и државни факултети су још увек индиферентни према СПУ. Да ли је у питање неинформисаност или нешто друго, отворено је питање.

ГЛАВНЕ ХИПОТЕЗЕ

Након изношења основних запажања о стању у високом школству РС и БиХ, изнећемо неке полазне хипотезе које се односе на емпиријски дио истраживања:

X1: Ученици су више окренути ка државним факултетима и више их вреднују од приватних. Став према било којем појединачном приватном факултету, па и СПУ, се формира у сенци генералног става према приватним факултетима који је у суштини негативан, понекад оптерећен предрасудама или заблудама. Негативан став најчешће имају гимназијалци. Ипак, мислимо да има један број матураната који имају позитиван или барем неутралан став према приватним факултетима.

X2: Због начина рада и постигнутих успјеха студената СПУ, сматрамо да ће испитаници позитивније оценити СПУ од осталих приватних факултета у РС. Мислимо да ће се то показати јасније код оних испитаника који су више упознати са СПУ, било да су студенти СПУ или су на неки други начин информисани о њему.

X3: У школској 2008/09. години се очекује наставак тренда великог интересовања матураната у добојској регији за студирање.

2) Антон Касиповић, министар просвјете и културе у Влади Републике Српске, поводом промоције прве генерације дипломираних студената, изјавио је: “Упосленици Слобомир II Универзитета су Уредбу Владе о оснивању високошколских установа, коју је донијело Министарство просвјете и културе, даље креативно разрадили, формирали студијске програме које заиста могу препоручити, имају одговарајући наставни кадар, изванредне услове за рад, тако да мислим да је ријеч о високошколској институцији која у сваком случају јесте референтна и рекао бих да је привилегија студирати на овом универзитету.” (www.spu.ba/vijesti.php?id=499)

УЗОРАК

Узорак покрива ученике из свих градова из околине Добоја укључујући и ФБиХ, сем Брода и Вукосавља. Састоји се од 668 испитаника, од тога 602 ученика-матураната и 66 студената треће и четврте године СПУ. Узорком смо обухватили скоро 1/5 гимназијалаца и скоро 1/3 техничара из добојске регије. Узорак је репрезентативан у територијалном смислу јер покрива једанаест градова. Међутим, није репрезентативан по заступљености ученика гимназија и осталих школа јер у узорку имамо 32,7% гимназијалаца и 64,6% техничара (у добојској регији има 45,5% гимназијалаца и 54,5% техничара). Узорак није случајан у стриктном смислу, јер је анкетирање вршено у склопу промоције СПУ и било је од другоразредног значаја у односу на промоцију. Ипак, надамо се да то неће значајније утицати на ваљаност резултата јер узорак обухвата око 1/4 популације. Анкетирање је обављено у марту и априлу 2008. године.

Ако би хтјели да сумирамо најважније грешке узорка онда морамо истаћи да су оне учињене у највећој мјери у узорку ученика. Код студената смо постигли веома квалитетан узорак јер су нам студенти били лако доступни. Од грешака узорка треба истаћи: (1) Ситуацију у којој је вршено анкетирање јер је промоција засјенила важност анкете; у случајевима кад се промоција обављала у згради СПУ анкету су попуњавали ученици који су били заинтересовани за промоцију, (2) Могућност утицаја директора школа на то које одјелење ће бити анкетирано, кад се промоција обављала по школама, (3) Презаступљеност гимназијалаца кад се промоција обављала по школама (52,2%), а премалу кад се промоција обављала у згради СПУ (14,2%). Супротно важи за матуранте средњих стручних школа. (4) Могућност појаве „хало ефекта”, тј. попуњавања упитника у пару.

СОЦИО-ДЕМОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ УЗОРКА

Пол. У узорку имамо само 38% испитаника мушког пола, 61,7% испитаница, а подаци за једног испитаника нису познати.

Старост. Доња старосна граница је 1979. годиште, а горња 1990. Модалне вредности за ученике су 1989. и 1990. годиште (85,3% укупног узорка), а за студенте 1985. и 1986. годиште (6,9% од укупног узорка).

Мјесто становања и територијални распоред. Око 40% испитаника станује у сеоским, а 19% у приградским насељима. Остали испитаници станују у градским срединама, али будући да се ради о мањим градовима, дупло више је оних из центра него из ширег подручја града. Код испитаника који живе у ФБиХ имамо већу заступљеност сеоског становништва у односу на испитанике из РС. Доста ученика путују у школу, а једанаесторо њих иде у други ентитет у школу, од тога деветоро у ФБиХ. Што се тиче студената, око 70% су Добојлије, што потврђује да је СПУ локални универзитет, док 7,5% долазе из ФБиХ и 1,5% из Брчког. Послије Добоја, највише студената живи у Модричи и Теслићу. Међу ученицима имамо 18,6% из Добоја, док је 32,8% оних који станују у ФБиХ. Иако је добојска регија насељена етнички мјешовитим становништвом, већина испитаника су из РС, 67% ученика и 88% студената.

АНАЛИЗА БРОЈНОСТИ СТУДЕНАТА У РС У ПЕРИОДУ 2001-2006. И ПРОЈЕКЦИЈА ЗА ШКОЛСКУ 2008/09. ГОДИНУ

У наведеном периоду у РС је дошло до конвергенције броја ученика који заврше четворогодишњу средњу школу и броја новоуписаних студената. Тај број се на крају периода стабилизовао око 9.000 у обе групе.

Број оних који се први пут уписују на прву годину студија је нарастао у периоду 2001-06. код гимназијалаца за 32,4% а код техничара за 46,1%. Укупан број бруцоша у РС у посматраном периоду се повећао са 17 на 27,5 хиљада. Број високошколских установа се скоро удвостручио, највише због који се први пут убрзаног оснивања приватних факултета³⁾. На основу броја студената и факултета, могли бисмо закључити да је високо образовање, доживјело процват. Ипак, квантитативни раст не значи и раст квалитета. Напротив, постоје оправдане сумње у квалитет неких новооснованих факултета.

Ако бисмо у наведеном периоду посматрали колико ученика заврши средње школе, а колико се упише на факултете дошли би да сазнања да се разлика из године у годину смањује, да би се 2005/06. број бруцоша скоро изједначио са бројем свршених сре-

3) *Статистички билтен бр. 3 - Високе школе*, Завод за статистику Републике Српске, Бања Лука, 2007. , стр. 7-11; *Статистички билтен бр. 6 – Средње школе*, Завод за статистику Републике Српске, Бања Лука, 2007. , стр. 9-13.

дњошколаца четворогодишњих школа. Разлика се смањује и због повећаног интересовања нешто старијих особа за студирање. Они обично студирају и раде, тако да су то углавном ванредни студенти. Око једне трећине свих ванредних студената су они изнад тридесет година старости. Неки од њих су силом прилика одлучили да студирају да би задржали своја радна места, како под притиском отпуштања услед приватизације, тако и под притиском реформи државних установа.

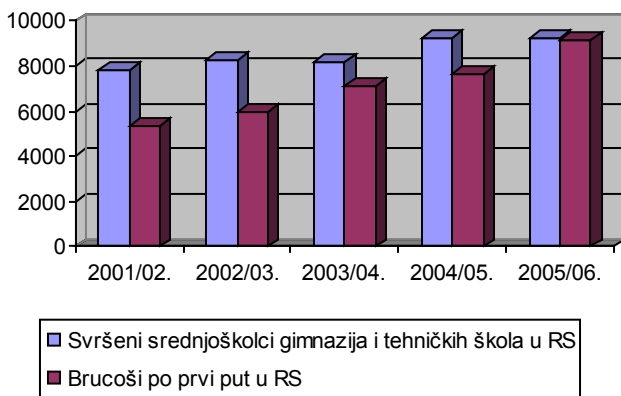

График 1: Свршени средњошколци и бруцоши по први пут у РС (извор: Статистички билтени, бр. 3 и бр. 6, Завод за статистику РС)

Занимање ученика	Да ли ће студирати након средње школе				Укупно
	Да	Није још одлучио/ла	Волио бих, нема услова	Не	
Гимназијалци (197)	95,9%	3,0%	1,0%	/	100,0%
Техничари (389)	63,2%	25,7%	6,7%	4,4%	100,0%
Непознато (16)	75,0%	18,8%	6,3%	/	100,0%
Укупно	74,3% (447)	18,1% (109)	4,8% (29)	2,8% (17)	100,0% (602)

Сада ћемо извршити пројекцију уписа на факултете матураната из добојске регије у новој школској години. Према подацима из анкете, око 3/4 матураната се изјаснило да ће студирати⁴⁾. Ако би се то остварило било би око 1700 новоуписаних студената из добојске

4) Према студији „Анализа положаја младих и омладинског сектора у БиХ” из 2008. године, нето стопа уписа младих на нивоу високог образовања износи само 24% што се драстично разликује од наших података (прим. А. Ј.)

регије⁵⁾. Веома је мало оних који „желе студирати, али немају услова” или „неће студирати”, али вјероватно ће се ова категорија проширити пошто ће неки пронаћи посао, неки ће одустати јер немају потребна знања или радне навике, други немају новац и тсл. Нас највише интересују ученици који „нису још одлучили” да ли ће студирати, а таквих је више од стотину ученика. Они тек треба да се одлуче да ли ће студирати, у којем граду и на којем факултету.

Ученици се према школама које похађају доста разликују по питању намјере да студирају. Скоро сви гимназијалци желе да студирају, што је очекивано. Међу њима нисмо имали испитаника који су се изјаснили да ”неће студирати”, а само 4% још увек нису донели одлуку или немају услова да студирају. Гимназијалци су вјероватно одлуку о томе да ли ће студирати донијели пре завршетка школе. Све остале групе ученика су прилично уједначене по питању намере да студирају, а по појединим струкама се њихова заступљеност се креће од 51,5% до 67%. Једино су ученици из техничких струка (машински, грађевински, електро и дрвни техничари) одступали од просека јер је међу њима било испод просјека оних који желе студирати (51,5%), а изнад просјека оних који ”још нису одлучили” (32,4%), у односу на остале средњошколце. Они су вероватно притиснути бригом око доношења одлуке јер су техничке студије релативно тешке, а њихова предзнања скромна.

Наши подаци су потврдили хипотезу да ће се тренд популарности студирања на студијама првог циклуса наставити и ове школске године. Изгледа да се не ради о неком пролазном тренду, него напротив, последњих година у РС је изражен тренд све већег уписивања матураната на факултете. Вероватно ће се и увећати број студената како европске интеграције буду напредовале.

Што се тиче студија другог циклуса, скоро 1/3 студената треће и четврте године СПУ су заинтересовани за такав студиј, а више од половине анкетираних студената су само потенцијални кандидати, тј. нису још одлучили да ли ће студирати на мастер студијама. Иако су још у току реформе високог школства, све више постају популарне мастер студије, јер се 30% студената треће и четврте године изјаснило да ће уписати постдипломске студије.

5) У школској 2005/06. било је 3305 студената свих година чије је пребивалиште било унутар неке општине добојске регије, не укључујући Брод, Вукосавље и ФБиХ (*Билтен Високог образовања*, бр. 6, Завод за статистику РС, Бања Лука).

Табела 2: Намјере студената СПУ да упишу постдипломске студије (април 2008), у %			
Одговори	Година студија		Укупно
	Трећа	Четврта	
Да	26,3	35,7	30,3 (20)
Нисам још одлучио/ла	55,3	50,0	53,0 (35)
Волио бих, немам услова	5,3	7,1	6,1 (4)
Не	13,2	7,1	10,6 (7)
Укупно	100,0 (38)	100,0 (28)	100,0 (66)

ОПШТИ СТАВ О ПРИВАТНИМ И ДРЖАВНИМ ФАКУЛТЕТИМА У РС (С ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА СПУ) И ЊИХОВА ПОЗИЦИОНИРАНОСТ

Хтјели смо добити општу оцјену испитаника према приватним факултетима и њихов став којим факултетима дају предност, државним или приватним, без обзира да ли своје оцјене формирају на основу чињеница или предрасуда⁶⁾. Стиче се утисак да је јавност слабо упозната са радом приватних факултета. Око 39% испитаника „не знају ништа” или „знају веома мало”, док само 6% испитаника „знају скоро све”, а 49% „знају само понешто” о приватним факултетима у РС. Ученици су мање упознати са радом приватних факултета од студената, што се да објаснити њиховом мањом окупационошћу том проблематиком и мањим интересовањем за приватне у односу на државне факултете. Стога, не чуди да 44,4% ученика нису били у стању да оцјене рад приватних факултета. Од афирмативних одговора, најбројнији су умјерени. Да су „добри само неки” приватни факултети оцењује 37,1% анкетираних и та оцена је доста израженија код студената. Екстремне оцене „добри су сви” или „лоши су сви” је дало 12,4% испитаних и занимљиво је да је било више позитивних него негативних оцена. Екстремнијим оценама су били склонији ученици што се може довести у везу са њиховом слабијом информисаношћу, али и стереотипима који често попуњавају недостатак тачних информација⁷⁾.

Даља анализа нас је водила на поређење СПУ са другим приватним факултетима. Опет смо имали проблем да скоро половина

6) На жалост, у ту сврху смо само имали на располагању да анкетирамо ученике и студенте СПУ, али не и студенте државних и других приватних факултета. То може да утиче на пристрасност добијених одговора (прим. аут.)

7) Из социјалне психологије је познато да екстремније ставове дају они који су слабије информисани о презентованом материјалу или гаје предрасуде.

ученика нису дали одговор на ово питање⁸⁾. Око трећине анкетираних ученика су сматрали да је ”СПУ бољи од других приватних факултета”, а упола мање је оних који мисле да је ”исти као други”. Занемарљив је удио ученика који сматрају да је „СПУ гори од других“. Иако су гимназијалци прилично ненаклоњени према приватним факултетима, они су у 26,4% случајева сматрали су да је СПУ ”бољи од других приватних факултета”, док је исту оцјену дало 35,5% осталих ученика. Оних који сматрају да је ”СПУ гори од других” има занемарљиво мало – 1,5% гимназијалаца и 0,8% осталих ученика. Неутралан став да је ”СПУ исти као други приватни факултети” је нешто заступљенији код гимназијалаца и за њега се определио сваки четврти гимназијалац и сваки седми ученик техничких школа. Студенти су доста боље оцјенили СПУ, што је очекивано с обзиром да студирају на том универзитету.

Одговори	Ученици	Студенти	Укупно
Добри су сви	8,5	3,0	7,9
Добри су само неки	32,9	75,8	37,1
Углавном нису добри	8,6	6,1	8,4
Лоши су сви	4,7	3,0	4,5
Не знам	44,4	12,1	41,2
Без одговора	1,0	/	0,9
Укупно	100,0 (602)	100,0 (66)	100,0 (668)

Ако посматрамо одговоре испитаника према месту становања и полу, благо позитивније оцене о СПУ дају они који су настањени у ФБиХ и младићи у односу на дјевојке.

Одговори	Ученици	Студенти	Укупно
Бољи је од других	32,4	75,8	36,7
Гори је од других	1,3	/	1,2
Исти као други	16,8	9,1	16,0
Не знам	47,8	7,6	43,9
Без одговора	1,7	7,6	2,2
Укупно	100,0 (602)	100,0 (66)	100,0 (668)

Они испитаници који сматрају да је СПУ „бољи од других приватних факултета у Републици Српској” (укупно 245) су навели следеће разлоге зашто тако сматрају: добри услови за студирање (59 испитаника), познати и угледни професори (24), под утицајем презентације Универзитета (13), признате дипломе/угледан универ-

8) Ипак се ради о комплексној процени који захтева одређени ниво упућености у рад факултета.

зитет (10), чуо/ла од других позитивно о СПУ (8), боља могућност запослења (6), СПУ пружа више од других (6), порцијално полагање испита путем колоквијума (5), постоји широк избор факултета (4), нема корупције (3), близина мјесту становања (3), цијена приступачна (2), размјена студената/могућност одласка у иностранство (2), сарадња са другим универзитетима (2), добар наставни план и програм (2), добра сарадња и фер однос професор-студент (1), досадашњи резултати у раду СПУ (1), због тога што студира на СПУ (1), без одговора или не зна (94).

Они који сматрају да је „СПУ гори од других приватних факултета у РС” (укупно 8) су навели следеће разлоге: не жели студирати на приватном факултету (1), свако може завршити приватни факултет (1), корупција на приватним факултетима (1), без одговора или не зна (5).

ОДЛУКА О ИЗБОРУ ФАКУЛТЕТА И ЊЕНЕ ДЕТЕРМИНАНТЕ

Ова одлука је тешка јер се односи на избор будуће професије. Сваки млад човјек зна да од ње зависи будућност. Чини се да је све битније препознати пулс тржишта и изабрати праву струку, јер се млади у БиХ тешко запошљавају⁹⁾. Пошто држава већ дуже вријеме не прати потребе тржишта, образовна структура је прилично неусклађена са реалним потребама тржишта.

Будући да у време анкетирања више од 100 ученика није знало да ли ће студирати, а још више ученика није знало шта и где ће студирати, то нам даје за право да претпоставимо да одлука није коначна бар за један дио ученика.

Због тога смо сматрали да је објективније тражити мишљење студената да се ретроспективно врате у вријеме кад су се они уписивали на факултет и да нам одговоре ко је донио одлуку о избору факултета. Подаци су очекивани, а говоре да се одлука доноси потпуно аутономно у 78,8% случајева, а код 21,2% студената уз малу „асистенцију” родитеља. Родитељи су нешто више утицали на одлуку код дјете женског пола (27,5%), него код мушке дјете (12,5%). То би могло да значи да су још увијек родне поделе у друштву изражене по питању професионалне оријентације. Није било

9) Према подацима из 2008. стопа незапослености младих у БиХ је 58,5% и скоро четвороструко је већа него у ЕУ. Наведено према: *Анализа положаја младих и омладинског сектора у БиХ*, стр. 11.

случајева да су родитељи сами одлучивали шта ће њихово дијете да студира.

Да бисмо дошли до података чиме се ученици руководе при избору факултета понудили смо им десетак типичних одговора које смо унапред формулисали. Они су бирали по три најважнија.

	На првом мјесту	На другом мјесту	На трећем мјесту	Збирно
1. Да су добри услови за студирање	12,6	15,3	20,1	48,0
2. Да је то државни факултет	8,6	4,5	4,8	17,9
3. Да је прихватљива цена школарине	9,1	15,3	13,6	38,0
4. Да студирам оно што ме интересује	42,4	19,4	7,3	69,1
5. Да могу лакше да се запослим с тим факултетом	13,6	24,4	20,6	58,6
6. Да постоји споразум о сарадњи са страним фак.	0,5	1,3	3,2	5,0
7. Да је то угледан и цењен фак.	2,3	5,0	8,8	16,1
8. Да могу брзо и лако да завршим фак.	1,0	2,8	6,6	10,4
9. Да је у мом граду или непосредној близини	0	1,3	2,5	3,8
10. Нешто друго	0,2	0,3	0,7	1,2
11. Без одговора	9,6	10,3	11,8	31,7
Укупно	100,0	100,0	100,0	

За ученике је при избору факултета најбитније да „студирају оно што их интересује” а 69,1% ученика су то навели као један од разлога због чега су уписали садашњи факултет, да „могу лакше да се запосле са својим факултетом” навели су 58,6% ученика и да имају „добре услове за студирање” 48% ученика¹⁰⁾. Изгледа да већина ученика прво бира области које их интересују, а онда се избор сужава на оне факултете с којима се могу лакше запослити. Избор факултета је комбинација љубави према одређеној струци и рационалног приступа кроз избор занимања које се тражи на тржишту. „Цијена школовања” је тек на четвртом месту, а то наводи као један од примарних разлога 38% ученика. Изгледа да они који се

10) Слично истраживање, које је спроведено у Србији током марта и априла 2008. на узорку од 40 хиљада матураната из 285 средњих четворогодишњих школа је дало веома сличне резултате. На питање „шта ти је најважније при избору факултета” највећи проценат испитаника је, као и у нашем истраживању, дао одговор „оно што ме интересује и што волим” – 86%, „могућност запослења са том дипломом” је најважнија за 82% ученика, док 64% истиче „стицање знања”, а 48% високо вреднује „стручне професоре” (видети: „Сви би у менаџере”, *Политика*, 22.5.2008. стр. 10)

опредијеле за студирање на приватним факултетима немају финансијских проблема. Већина ученика је опредељена ка државним факултетима из више разлога. Између осталог, постоји могућност да студирају на терет буџета. Оних којима је „најбитније да студирају на државном факултету” има 17,9% и то би могло да значи да је дошао крај илузијама да су државни факултети увијек најбољи избор, што су често истицало код нас. „Углед факултета” је релативно небитан при опредјељивању, вјероватно због тога што се факултети на нашим просторима не дијеле по том принципу, тј. прилично су уједначени. „Споразум о сарадњи са страним факултетом” се веома ријетко спомиње, вјероватно због тога што студенти са наших простора мало путују у иностранство, тешко долазе до виза, немају новаца за путовања и тсл. Погодност да студирају „код куће” је није популарна међу младим људима у Добоју. Изгледа као да они желе да оду из ове средине и студирају у већем граду.

Тешко је рећи да ли постоје неки посебни „модел” или типични обрасци по којима ученици доносе одлуке. Иако смо покушали да прикажемо колико поједини чиниоци утичу на избор факултета, ми не знамо колико су њихове одлуке чврсте, да ли имају алтернативна решења уколико не упишу жељени факултет, колико траје процес доношења одлуке и кад се коначно завршава, итд. Једно је јасно - да је сваки ученик „прича за себе” и да у тренутку анкетирања 18% ученика није донело одлуку да ли ће да студира, док 20% њих не зна уопште да ли ће студирати, ни који факултет ће одабрати. На основу овога можемо закључити да су ове одлуке понекад непотребно дуге, непријатне и замарајуће, барем код једног дела ученика. То значи да би младима требало пружити помоћ при одабиру будуће професије.

ДРЖАВНИ ВС. СПУ И ОСТАЛИ ПРИВАТНИ ФАКУЛТЕТИ

Опредјељење већине ученика који намеравају студирати је да се упишу на државне факултете. Ипак, из године у годину се повећава број оних који студирају на приватним факултетима и они постају све прихватљивији. Међу анкетираним ученицима 12% се определило да студира на неком приватном факултету, док 69% ученика жели да студира на неком државном факултету. Неопредељен је био сваки пети ученик, у просјеку то је сваки десети гимназијалац и сваки четврти техничар. То не значи да се одлука неће

промјенити и да неће зависити од слободних мјеста на државним факултетима.

Одговори	Ученици према занимању			Укупно
	Гимназијалци	Техничари	Непознато	
Државни	86,3	60,2	75,0	69,1 (416)
Приватни	3,6	16,5	12,5	12,1 (73)
Без одг.	10,2	23,4	12,5	18,8 (113)
Укупно	100,0 (197)	100,0 (389)	100,0 (16)	100,0 (602)

Размотримо сада остале који би се, под одређеним условима, уписали на неки приватни факултет. Питање које смо поставили у анкети било је хипотетичко: „Уколико бисте студирали на приватном факултету, који би то факултет био?” Дакле, ради се о некој врсти „резервне опције” барем за један део ученика, те се очекује да ће се у овој ситуацији проширити круг потенцијалних студената на приватним факултетима. Заиста, тај круг се проширио са 12% на 38% ученика који би изабрали неки од приватних факултета, уколико би сами одлучивали. Ипак, још увек не знамо који су то услови него можемо само претпоставити да је то најчешће у случају да се не упишу жељени државни факултет.

Ако би студирали на приватном факултету, пет пута више ученика би се одредило за студирање на СПУ него на свим осталим приватним факултетима. То је потврдило претпоставку да је СПУ доста популарнији међу ученицима од осталих приватних факултета. Али треба имати у виду да смо анкетирали ученике добојске регије и да је већина приватних факултета смештена у већим градовима тако да и нису права конкуренција СПУ. Њихова удаљеност је вјероватно у комбинацији са другим чиниоцима била један од узрока што је СПУ надмоћан у поређењу са другим приватним факултетима.

Одговори	Ученици према врсти школе			Укупно
	Гимназијалци	Техничари	Непознато	
СПУ	27,9	34,7	12,5	31,9 (192)
Други приватни фак.	6,1	5,9	6,3	6,0 (36)
У иностранству	1,0	/	/	0,3 (2)
Без одговора	65,0	59,4	81,3	61,8 (372)
Укупно	100,0 (197)	100,0 (389)	100,0 (16)	100,0 (602)

Најпопуларнији градови за студирање су: Бања Лука (156), Добој (84), Тузла (65), Сарајево (56), Н. Сад (30), Бијељина (15), Зеница (12), Београд (12), Фоча (5), Дервента (5), Брчко (1), Приједор (1), Мостар (1), Пале (1), иностранство (3), било где (5), док није одговорило 150 ученика.

Према популарности су научне области овако распоређене: друштвене науке (38,9% ученика), техничке и био-техничке науке (17,4%), хуманистичке науке (12,3%), медицинске науке (6,8%), природне науке (1%), умјетност (0,7%), а 22,9% ученика нису дали одговор.

ЗАКЉУЧАК

Интересовање младих у РС за студирање последњих година је у порасту. То треба посматрати у контексту транзицијских дешавања и високе стопе незапослености међу младима, која је у БиХ скоро четири пута већа него у ЕУ. У тренутку анкетирања још увијек скоро петина ученика нису одлучили ни да ли ће студирати, ни да ли ће уписати државни или приватни факултет. Они који су донијели одлуку, већином су одлучили да студирају на државним факултетима, међу којима су најпопуларније друштвене науке. Уколико би могли да се упишу на факултете које желе, на државним факултетима би се нашло скоро шест пута више ученика него на приватним. Гимназијалци у више од 95% случајева намјеравају да студирају и преферирају државне факултете. Изгледа да је њихов животни пут од ране младости чврсто везан за напредовање кроз учење и професионални рад. Охрабрујуће је да су се техничари у свим групама занимања натполовично изјаснили да желе студирати. Иако се из буџета РС за образовање процентуално троши на нивоу европског просјека, то је недовољно с обзиром на овако високе образовне аспирације младих.

Чини се да приликом доношења одлуке који факултет да упишу, матуранти прво бирају између државних и приватних факултета, а онда доносе одлуку који факултет конкретно и коју студијску групу ће изабрати. Уколико би се нашли у непријатној ситуацији да не могу уписати жељени факултет, проценат ученика који су спремни студирати на приватним факултетима расте са 12% на 38%. Међу њима је најпопуларнији СПУ и њему би 32% ученика поклонило повјерење. То је очекивано с обзиром да је СПУ локални универзитет. Процент оних који желе студирати једино на др-

жавним факултетима, ни у случају да се не упишу на факултет који желе, не пада испод 61,8%. Очигледно је да су државни факултети још увијек доста прихватљивији у РС, али је значајан дио младих прихватио приватне факултете, неки из убјеђења а неки из нужде. Ови други су три пута бројнији.

Генерално посматрано, испитаници су слабо обавјештени о приватним факултетима и влада велика равнодушност према њима што се доводи у везу са њиховим slabим интересовањем за студирање на приватним факултетима. Они који имају информације на основу којих могу процјенити рад приватних факултета, праве разлику између појединих приватних факултета и најчешће констатују да су „добри само неки”. СПУ је „бољи од других” приватних факултета према процјени 36,7% испитаника, док 1,2% сматра да је „гори од других”. Иако гимназијалци углавном не желе студирати на приватним факултетима, ипак су бројнији они који сматрају да је СПУ „бољи од других”, него да је „гори” или „исти као други” приватни факултети.

ЛИТЕРАТУРА

- 2007. *Млади и европске интеграције Босне и Херцеговине, процјена развоја људских ресурса за потребе европских интеграција*, www.млади.gov.ba
- Тановић Ламија 2005. „Реформа високог образовања у БиХ – Болоњски процес” у: *Прилози за педагошко-андрагошку праксу на универзитету*, ДЕС, Сарајево
- „Поништене 294 дипломе”, *Независне новине*, 06.02.2007.
- „Министар Касиповић: И даље потребне промјене у образовању”, 14.01.2008, www.su-rs.org/vijesti.pxp?task=preview&news_ид=69
- Ђипа Дино ур. 2008. *Анализа положаја младих и омладинског сектора у БиХ*, Prism Research, Сарајево
- „На врху универзитет”, www.патриотмагазин.цом/архива/0095/медиа/0003.хтм
- „Конституисан Савјет за развој високог образовања и осигурање квалитета”, *Глас Српске*, 17.01.2008.
- „Дипломе без покрића”, *Нови Репортер*, бр. 151, 01.02.2006.

Aleksandar Jankovic

Slobomir P University, Bijeljina

**STANCE OF PUPILS AND STUDENTS IN DOBOJ REGION
TOWARD SLOBOMIR P UNIVERSITY AND OTHER PRIVATE
FACULTIES IN REPUBLIC OF SRPSKA**

Summary

Stance of high school graduates and students in Doboj region toward private faculties is not unified and differs from case to case. Majority of the pupils and students are not well-informed on the private faculties, they are indifferent toward them and oriented toward enrollment into the state faculties. Such tendency is more obvious in the case of high school pupils than the pupils in technical schools. The majority of high school graduates find studying vocational subjects of their interest to be the most important factor regarding the choice of the faculty, and then also having possibility to find relevant job in the field of study. There is acknowledged certain fear of the young people that the private faculties' certificates would not be recognized or equally valued in terms of employment. However, a certain percentage of the young people feels ready to study at the private faculties, having their own reasons for such decision. They recognize quality and new and modern approach both to the students and the studying that is being established at certain private faculties. In future, hopefully, some among these many faculties will stand out by raising up the standards of high education and growing into significant educational and scientific institutions in our region.

Key Words: private faculties, high education, Slobomir P. University, public opinion, Republic of Srpska